

Prof. Dr. İlhan Başgöz'le Türk Folkloru Üzerine*

Mustafa Sever**

SEVER- Hocam, burada (Güre'de) kurs açmak, yaz okulu düzenlemek nereden aklınıza geldi? Böyle bir yaz okulu açmanızdaki temel amaçlarınız hakkında bilgi verir misiniz?

BAŞGÖZ- Bakın size anlatayım. Güre'de kurs açmak fikri, geçen yıl aklıma geldi. Geçtiğimiz Temmuz ayında mimar-şair Cengiz Bektaş'ı burada, Güre'de ziyaret ettim. Daha evinin avlu kapısından girer girmez onun kurduğu yapı beni sardı, çok sevdim. Sanki Anadolu evlerinin havası vardı. Burada Cengiz'in mimarlara ders verdiğini, her yıl 10-15 mimarın burada kursa geldiğini öğrendim. Cengiz'in evinin yanında da satılık bir arsa vardı, şu inşaatı devam eden yer, yanı başımızdaki, biliyorsun. "Derhal" dedim, "Cengiz, ben de burada bir yapı yaptıracağım ve ben de bir kurs açacağım." dedim. "Niçin kurs?" dedi. "Valla" dedim, "Bu kursta ben genç folklorcu arkadaşlarla yüz yüze gelmek istiyorum, onlarla karşılıklı

* Prof. Dr. İlhan Başgöz Hoca'yla bu görüşmeyi 6 Ağustos 1997'de Balıkesir/Edremit'in Güre köyünde mimar Cengiz Bektaş'ın evindeki bir sabah kahvaltısında yaptım. 1997'nin 14 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında Güre'de (Balıkesir/Edremit) Indiana Üniversitesi ile Muğla Üniversitesi'nin işbirliğiyle Prof. Dr. İlhan Başgöz yönetiminde bir folklor yaz okulu açıldı. Folklor-tarih ilişkisi, günümüz folklor kuram ve yöntemleri ve genel İngilizce bilgisi gibi derslerin yapıldığı bir yaz okulu... Şair-mimar Cengiz Bektaş'ın Güre'deki evinde yapılan derslerde Prof. Dr. İlhan Başgöz, Prof. Dr. Halil İncalcık, Prof. Dr. Henri Glassie, Cengiz Bektaş, Jennifer Petzen ders verdiler. Yaz okuluna Indiana Üniversitesi'nden, Muğla Üniversitesi'nden, Ankara Üniversitesi'nden, Hacettepe Üniversitesi'nden, Gazi Üniversitesi'nden, Adnan Menderes Üniversitesi'nden, Mersin Üniversitesi'nden, Ege Üniversitesi'nden, Ondokuzmayıs Üniversitesi'nden, Uludağ Üniversitesi'nden, Kültür Bakanlığı'ndan araştırmacılar katıldı. Bir ay boyunca yapılan derslerde belli konular konuşulup tartışıldı. Ders dışı zamanlarda Güre çevresindeki tarihî ve turistik yerler gezildi... Bu kursa katılmış biri olarak İlhan Başgöz Hoca'nın hemen hemen her sabah kahvaltısına eşlik ettim. Kahvaltı sonrasında da kısa yürüyüşler yaptığımız Prof. Dr. İlhan Başgöz Hoca'yla sohbetlerimiz oldu. Bu sohbetlerimizden birinde İlhan Başgöz Hoca, "Buradaki yaz okulunu tanıtan, hakkında bilgi veren bir haber yazsan, herhangi bir gazetede de yayımlansa iyi olmaz mı?" dedi. Bunun üzerine İlhan Başgöz Hoca'yla bir röportaj yapıp bir gazetede yayımlamak istedim. Edremit'te gördüğüm ulusal bir gazetenin muhabinine metni verdim. Ancak yayımlanmadı. Daha sonra bir folklor dergisine verdim, orada da yayımlanmadı. Aradan geçen zamanda yazının yayımlanması yönünde başka bir girişimim olmadı. Sn. Metin Turan'la sohbet ederken konu İlhan Başgöz Hoca'ya gelince yaptığım röportajdan bahsettim. Metin Bey, yayımlanabileceğini söyledi. Bu söz üzerine yirmi yıl önce deşifre edip bir deftere yazdığım sohbeti/röportajı elektronik ortama aktardım. İlhan Başgöz Hoca'nın günümüzde de geçerli ve ilgililerine faydalı olacağına inandığım sözleri böylelikle belgelenmiş oluyor.

** Prof.Dr., Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, sever.mustafa@hbv.edu.tr

bilgi alış-verişinde bulunmak istiyorum.” Bu bir tasarıydı ve hemen olup olmayacağını da bilmiyordum. Fakat arsayı aldım ve evi yaptırmaya başladık. Bu arada, tabii bizim memleketimizde büyük bürokratik engeller var. Acaba olur mu olmaz mı düşüncesiyle Muğla Üniversitesi Rektörüyle temas ettim. Sayın Rektör Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, gayet açık düşünceli, bilime hizmet bakımından hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen bir insan. Kendisini ben Antalya’da bir hoşgörü konferansında tanımıştım iki yıl önce. Projeyi ona açtım. “Bunu ortak program olarak yapabiliriz.” dedi. Böylece hem bürokrasi engeli kalmadı hem de bina başlamış oldu. Bu işin altyapısı hazırlandı; fakat benim aklımda uzun zamandan beri olan bir şey vardı: Genç araştırmacı arkadaşlarımızın burada kütüphane olanakları yok, yurtdışıyla temas olanakları yok, çoğunun yabancı dilbilgisi yeterli değil. Bu yüzden folklor çalışmalarında yeni gelişimleri izleyemiyorlar, yurtdışında çıkan yayınlardan haberleri olmuyor. Böyle bir kurs yaparsak bu alanda belki faydalı olabiliriz.

Türkiye’de şimdiye kadar pek çok folklor malzemesi derlendi; arşivlerde var, özel kişilerin elinde var. Milli Folklor Enstitüsü’nde var. Ta 1923’ten beri malzeme derlendi; fakat artık bunların tarafsız bir bilim adamının gözüyle yorumlanması lâzım. Malzeme toplama devrini çoktan aştık. Bunun için yeni yaklaşımlar bulmak gerekiyor ve artık Orta Asya-Türkiye eksenini gibi tarihi-coğrafi Fin metodunun ileri sürdüğü orijin aramak devresini de aşmak lâzım. Bunun için dedim ilk planda ben yeni yöntemleri arkadaşlara izah edeyim, biliyorsunuz örneklerini de verdim bunun. İkinci planda da sözlü anlatım türlerinden bazıları üzerinde duralım. Şimdi bunu yapıyoruz gördüğünüz gibi. Bildiğiniz gibi çeşitli üniversitelerden, on iki üniversiteden genç ya doçent ya yardımcı doçent yahut öğretim görevlisi arkadaşlar var; Kültür Bakanlığı araştırmacılarından var. Böylece çalışmamız devam ediyor.

İlhan Başgöz ve Mustafa Sever

SEVER- Hocam, şimdi aslında buradaki amacınızı sorunca, Türkiye’deki folklor yaklaşımlarına, uygulamalarına yönelik birtakım eleştirilerinizi de öğrenmiş olduk. Bunları biraz daha açmanızı istiyorum. Yani şöyle ki Türkiye’deki folklor çalışmalarının artıları eksileri neler sizce?

BAŞGÖZ- Bakın, Türkiye’de son yirmi yıl içinde büyük bir çeviri çalışması var. Mesela Propp’un kitabı, Dorson’un makalesi, Freud’un bütün kitapları, yani folklor çalışmalarına kaynaklık edecek psikoloji ve sosyal bilimlerdeki eserler çevrilmeye başlandı; artık bunlarla arkadaşlarımızın temas etmesi ve yorumlarını bunlardan bi-

rine oturtmaları lâzım. Halbuki, şimdiye kadar ortaya çıkan çalışmalarda yeni yorumlara yaklaşma çok az. Değerli çalışmalar yok değil, var; fakat bir yandan eğitimden gelen bir sınırlama (kendi eğitimlerinden), bir yandan yurtdışındaki yayınları iyi tanımama yüzünden sınırlı kalıyor ve bunların çalışmalarının çoğunun yurtdışında bilim âlemine sunulması mümkün olmuyor. Sunulsa dahi pek kabul görececeklerini zannetmiyorum. Yani teker teker örnek

vermeyeyim. Hâlâ malzemeyi gayet biçimsel olarak değerlendiren çalışmalar var. Şeyin dışına çıkan, yani dar ulusçu görüşün dışına çıkan çalışmalar çok az. Bunun için açılmak lâzım. Yani folklorun maksadı bir yandan insanı, bir yandan toplumu tanımaktır. Bunu sadece bir çevreyle, bir bölgeyle sınırlı yapmak çıkar yol değil.

SEVER-Türkiye’deki folklor çalışmalarındaki eksiklikler, “dar bir milliyetçilik anlayışından kaynaklanıyor.” diyorsunuz. Pekiyi hocam, sizce folklor çalışmalarında öncelikle yapılması gereken şeyler nelerdir, neler olmalı ve nasıl yapılmalı?

BAŞGÖZ-Bakin şimdi, büyük malzemeler toplandı ve malzemenin artık değerlendirilmesi, tasnifi, yorumu söz konusu. Bu yorumda bizim elimizdeki ölçü objektif olmak olacak. Yani, elimizdeki malzemeyi yorumlarken yorumcunun kafasında bulunan bir ideolojik çerçeve öncelik almayacak; çünkü bilim tarafsızdır. Her malzemenin yorumunda bizi başka açılara, başka yönlerle sevk edecek yanlar var. Sadece bir ulusun geçmişini değil, bizim temas ettiğimiz bütün uygarlık dairelerinin insanlarını, koşullarını, onun da dışına çıkarak bütün insanları kavrayan öğeler, yapılar ve belirtiler var folklorun mahsullerinde. Bunların bir kısmını ihmal etmek, sırf kendi zihin çerçevemize uymadığı için öbürlerini öne çıkarmak eksikli bir davranış. Bunun örneğini şeyde gördük, biliyorsunuz, Nasrettin Hoca hikâyelerinde. Hikâyelerin bir kısmını atıyorlar; çünkü o hikâyeler şu veya bu şekilde. Bu hikâyeleri atanın ideolojisine, eğitimine, hayat görüşüne uymuyor. Aslında bu ayırmayı yaparken bilim adamı kendi zihniyetini zorluyor. Yani, tehlikeli olan bu. Şimdi, *Tarih ve Toplum*’da benim çok uzun bir yazım çıktı; orada belirttim bunları birer birer. Edepsiz olan, müstehcen olan hikâyeler Hoca’nın değildir. Hoca’nın hikâyelerinde Hoca zengin olarak gösterilmişse, bunlar hoca-nın değildir. Bunlar gayet sübjektif. Araştırmacının kendi kafasına kurduğu, kendi ideolojisine bağlı yorumlar. Elimize geçen her Nasrettin Hoca hikâyesi, Nasrettin Hoca’nındır; çünkü bunların hiçbirisinin Nasrettin Hoca’nın ağzından çıktığına dair elimizde hiçbir işaret yok. Hatta bunların hiç birisini Nasrettin Hoca’nın Arapçadan aldığına dair bir işaret yok. Olay şu: Nasrettin Hoca bir hikâye anlatıcısı. Halk, halkın içinden çeşitli zümreler; din zümreleri, politika zümreleri, sosyal sınıftan adamlar bazı sevdikleri hikâyeleri Hoca’ya izafe etmişler. Bütün hikâyelerin oluşumu böyle. Şu gruptan gelen hikâyeler Hoca’nın değil, bu gruptan gelen hikâyeler Hoca’nın. “Şu şekildeki hikâyeler Hoca’nın, bu şekildeki Hoca’nın” demek yanlış. Hepsisi Hoca’nın; ama onların ne vakit, hangi yollarla, hangi sosyal katmanlardan Hoca’ya izafe edildiği araştırılabilir. Ama yapacağınız tek şey, ilk şey, bunların hepsinin Nasrettin Hoca hikâyesi olduğunu kabul etmektir. Kendi görüşümüz, değerlerimiz, ahlâk kurallarımız, ideolojimiz ne olursa olsun gerçeğe bakmak gerekir.

SEVER- Yaklaşım metotları konusunda, Amerika’daki ve dünyadaki çalışmaların dilimize çevrildiğini görüyoruz ve çeşitli metotları da bu yolla öğreniyoruz. Amerika’dan, Indiana’dan Türkiye’deki yaklaşımlara, metotlara baktığımız zaman gördükleriniz, Amerika ile Türkiye’deki folklorik gelişmeleri karşılaştırdığımızda gördükleriniz neler olabilir?

BAŞGÖZ- Bir karşılaştırma zor; çünkü Amerika’daki yöntemler her 10-15 yılda bir değişiyor. Bizde ta Ziya Gökalp ile kurulan ve Gökalp’in Herder’den etkilenecek kurduğu araştırma metodu, buna “romantik-ulusçu metot” diyebiliriz; bunun dışında kalan Boratav’ın yaklaşımı idi ve neler geldi adamcağızın başına. Sırf böyle bir yaklaşım sergilediği için. Ama bugün artık en dar çerçevede düşünen insanların dahi çerçeveyi kırdıklarını ve bu romantik-

ulusçu yaklaşımın yanlış olduğunu gördükleri, yeni yeni yaklaşımlar aradıkları belli. Henüz neden ve nasıl izleyecekleri o kadar açık değil; ama bu ihtiyacı duyuyorlar. Artık hiç kimse kendi zihnine yerleşen, kendi çerçevesi içinde kalmak istemiyor. Bunların verimsizliğini hepsi görüyor. Onun için ben çalışmaların geleceğinden ümitliyim.

SEVER- Hocam, yorumlamada araştırmacıların biraz daha hür olması gerektiğini mi söylüyorsunuz?

BAŞGÖZ- Açık olması, yani yeni görüşlere açık olması, felsefede, sosyolojide, iletişim bilimlerinde ortaya çıkan gelişmeleri izlemeleri lâzım. Hazır çerçeveyi, hazır kalıpları kırmak gerek. Bunları kırmadıkça yeni yaklaşımlara ulaşılmıyor. Bu da şeyden doğmuyor, büyük ölçüde bilinmiyor; çünkü üniversitemiz eğitimde kapalı, üniversitemizin olanakları az, kitaplıkları yeterli değil. Yurtdışına yollanan bilim adamları folklordan pek az seçiliyor. Burslar daha çok teknik alanlara kayıyor. Bu yüzden hiçbir Türk folklorcusunun önemli bir çalışması Batı'da tanınmıyor, çevrilmiyor. Çevrilse bile romantik çerçevede kaldıkça değerli sayılmıyor. Batı, Batı'daki folklor bilimi bu romantik çerçeveyi çoktan aştı.

SEVER- Pekiyi hocam, Batı'nın tavrını nasıl değerlendirirsiniz?

BAŞGÖZ- Batı, şu bakımdan doğru davranıyor. Eğer, araştırmacının zihni bazı kalıplara bağlı kalırsa, Batı bunu değerli bir araştırma saymıyor. Yani, her şeyden evvel hür düşünceli insanların araştırmalarını değerlendiriyor. Çünkü o vakit orijinalite kalmıyor çalışmalarda. Batı'nın folklor alanında bilim dalı açık. Dünyanın ne taraftan gelirse gelsin iyi eserleri kabulleniyorlar. Çevirileri yapıyor. Yani bir önyargıları yok, peşin hükümleri yok. Mesela, Pertev Hoca ile Eberhard'ın kitabı ¹ gayet iyi karşılandı; çünkü çok değişik ve Batı'da kabul edilen bir yöntemle ortaya kondu.

SEVER- Hocam, konuyu biraz değiştirmek istiyorum. Folklor mahsullerinin ferdiliği, anonimliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Güre'de Folklor Yaz Okulu çalışmaları (Foto: M. Sever)

BAŞGÖZ- Folklor ürünlerinin anonimliği şu demek: Folklor ürünleri en başında, teorik olarak kim tarafından ilk defa söylenmiş, yaratılmışsa, yani folklor ürünlerinde bir yaratıcı var. Folklor ürünleri sözlü yayıldığı için bu ilk yaratıcının, söyleyicinin ürüne vurduğu damga daha kendi ağzından çıktıktan sonra değişmeye başlıyor; çünkü, ürün sözlü aktarılıyor. Ağızdan ağıza, kulaktan kulağa aktarılırken değişime uğruyor. İlk söyleyenden pek az şey kalıyor veya hiçbir şey kalmıyor. Bu, folklor ürünü hangi zamanlardan,

hangi çevrelerden, hangi insanlardan geçmişse hepsinden küçük küçük parçalar alıyor. Böylece yaratı kişisel olmaktan çıkıp sosyal yahut toplumun yaratması hâline geliyor. Yoksa, yaratıcı bir adam yok demek değil. Bu yaratma, toplum bunu benimsemeye devam ettikçe yaşıyor. Bunu şu veya bu nedenle değişen sosyal, ekonomik, psikolojik, çevresel nedenlerle

eğer bu toplum bu türü artık tutmuyorsa, devam etmiyor. Bu yaratı, toplumun beğenilerine, değerlerine, isteklerine cevap verir ölçüde sürüyor. Yaratının anonim olması, kişinin yaratıya vurduğu damga yavaş yavaş kayboluyor ve toplumun damgası ortaya çıkıyor. Toplumun damgasını da tek bir şekil olarak görmek zor. Yaratı her insanın dilinde değişiyor. Her anlatı böylece bir varyant, yeni bir yaratı oluyor. Tabii bu değişimin içinde iki önemli unsur daha var. Birisi dinleyen diğeri de anlatıcı. Bunlar anlatımda birbirini etkiliyor.

Halk edebiyatı, folklor ürünlerini yorumlamada, değerlendirmede bütün metotları bilmek lâzım. Taa Fin metodundan tutun, en son etno-poetik düşünceye kadar her yaklaşımda iyi yapılan araştırma iyi araştırmadır. Ama, bütün bunları evvela iyi bilmek gerekiyor; çünkü, bunları bilmeden malzeme toplamaya, araştırmaya kalkışırsanız...Mesela, Azadovski'den evvel hikâyeyi anlatanın önemi bilinmiyordu. Ben, gayet kısa biyografiler alıyordum, hikâyeler üzerinde çalışırken. Sonra birdenbire Azadovski'yi ve başka araştırmaları görünce anladım ki hikâyeyi anlatanın hayatı çok önemli. Benim, hikâye anlatanlarımdan birisi ağlıyor, "İşte yavrum diye ana çocuğunu bağrına bastı, ağlamaya başladı." diyor, kendi de ağlıyor. Ben hiç farkına varmamışım. Sonra anladım ki kendisi de beş yaşında yetim kalmış ve diyordu ki "Ah diyordum, beni de annem bağrına bassa da bir annem olsa da yavrum diye koklasaydı." Hikâye, bu motifin açılmasıyla adamın açıkça hayatından bazı katmanları içeriyor. Kendi duygularına göre hikâyeyi genişletiyor, küçültüyor, bazı yerlerde önemle duruyor; çünkü kendinden bir şeyler var orda. Kendinden bir şeyler katıyor, yani hikâyeye anlatanı bütün hayatından şu veya bu şekilde anlattığı katkılar yapıyor. Bunu görmek için anlatıcının hayatını bilmek zorundayız.

SEVER- Efendim, ben biyografi türü çalışmalara gelmek istiyorum. Yayımlanan biyografilerde "Hayatı-Sanatı-Eserleri" şeklinde bir yapı görüyoruz. Biraz önceki sözlerinizden hareketle şöyle bir varsayımda bulunsak "Karac'oğlan der ki" diye başlayan bir şiirde, -üzerinden asırlar geçmiş her söyleyen kendi hayatına paralel eklemeler, çıkarmalar yapmış olarak- Karac'oğlan'ı aramak, Karac'oğlan'ın karakterini, yaşadığı durumları, olayları araştırmak sizce gerekli mi?

BAŞGÖZ- Ben *Karac'oğlan* adlı kitabımda yazdım bunu. Karac'oğlan gibi çok tanınan, çok sevilen, çok geniş bir coğrafi bölgede yayılan âşıkların şiirlerinin hepsinin Karac'oğlan şiirinden çıktığını, yaşadığını söyledim. Buna ben "Kara'çoğlan Geleneği" dedim. Karac'oğlan belli bir dille, belli bir görüşle, belli bir konar-göçer çevresiyle bir şiir yaratıyor. O kadar güçlü ki bu yaratım, ki ondan sonra gelen herkes bir bakıma Karac'oğlan'ın dilinden konuşmaya başlıyor. Beş, altı adam var ki kendisine Karac'oğlan diyor. 16. yüzyılda bir Karac'oğlan var. 17. yüzyılda, 19. yüzyılda yaşamış Karac'oğlan var. Bunların hepsi Karac'oğlan diyor kendisine. Üslup farkları var, yok değil; fakat değişmeler o kadar büyük ki hiç birisini Karac'oğlan'ın dilinden çıkmış şiir olarak kabul etmenin imkânı yok. Güneyde "Karacalama" diyorlarmış; türkü söyleyenler, yani *Karac'oğlan'a benzer türkü*. Buna, bir gelenek, bir *Karac'oğlan okulu* demek mümkün. Eğer biz, âşıklarımızın yazdığı bütün şiirlerin bir indeksini yapabilseydik ve onları birbiriyle karşılaştırsaydık görecektik ki belli ölçülerde alıp vermeler var bir yandan, bir yandan da aynı türkünün diyelim on tane varyantı var ortada. Eğer bir edebiyat tarihçisi gözüyle bakarsanız, bunun en iyisini seçersiniz. Ama en iyisinin hangisi olduğuna karar vermek için elimizde yazılı bilgiler yok. Eğer olsaydı, edebiyat tarihçisi olarak elimizde yazılı bir divân olsaydı Karac'oğlan'ın kaleminden çıkan, o vakit derdik ki "Karac'oğlan'ın şiirleri bunlardır, öbürleri bozulmuştur." Onlardaki bozuklukları ayıkla-

maya çalışırdık en orijinal şekli bulmak için. Edebiyat tarihçileri bunu yapar. En eski divânı alır, onu çeşitli yazmalarla karşılaştırır; der ki “Bunların en orijinalleri, Fuzûlî’ye ait olanları şunlardır.” Edebiyat tarihçisi bunu yapar. Biz yapamıyoruz bunu; çünkü bizim malzememiz sürekli değişiyor, değişme esasına dayalı malzeme.

SEVER- Edebiyat tarihçisi bakışı folklorcularda da yok mudur? Sözelimi siz Köroğlu’ndan söz ederken birtakım belgeler gösterdiniz, illa bu gerekli miydi? “Köroğlu şu sırada yaşamıştır, şu belgede görülüyor” demek gerekli miydi?

BAŞGÖZ- Belge göstermemin sebebi şuydu, 1580’lerde yaşamış, isyan etmiş bir asî Celâlî Köroğlu var. Köroğlu hikâyeleri bunun adı etrafında toplanmış. Bu, demek değil ki Köroğlu hikâyeleri bize bu tarihî Köroğlu’nun maceralarını anlatıyor; öyle bir şey yok. Fakat biz bilirsek Köroğlu’nun, yani hikâyeye kahraman olan adamın kişiliğini, o vakit hikâyelerdeki kişiliği ile kolayca karşılaştırırız. Sonra da lokali belli bir zamana bağlamak mümkün oluyor. Köroğlu hikâyelerinin hikâye olarak ortaya çıkışını, bu adam 1580’lerde yaşamışsa, ki o kesin, onun adına bağlanan hikâyeler daha evvel ortaya çıkmış olamaz, hikâye olarak daha teknik olarak. Daha sonra ortaya çıkmış olur. Bu bakımdan adamın hayatı önemli, yani kişiliği önemli. Yoksa tarihsel Köroğlu ile hikâyelerdeki Köroğlu’nun kişilikleri arasında hiçbir şey yok, bağ yok; pek az bağ var. Birisi bir eşkiya, öteki bir halk kahramanı. Çünkü halk muhayyilesinde öyledir, halk öyle düşünüyor, öyle istiyor. Öyle âdil, fakiri fukarayı tutan, kervanlardan, paşalardan, beylerden intikam alan ve düzenin yukarıda oturanlarınca korkulan, aşağıda kalanlara yardımcı olan bir Köroğlu düşünün. Bu halkın hayallemesi, böyle bir tip yaratıyor halk.

Güre Folklor Yaz okulu seminerlerinden...(Foto: M. Sever)

SEVER- Jirmunski, Manas destanı üzerine bir çalışmasında “Yer, zaman, şahıs isimleri önemli değildir. Eski olaylar, eski destanlar izlerini devam ettirir; yeni bir olay, yeni bir durum, yeni bir yer ve yeni bir zaman, eski olayın, durumun üzerine binâ edilir. Dolayısıyla da yer, zaman, şahıs isimleri eski yerin, zamanın, kişinin isimleri yerine konur, yerleşir” demektedir.

BAŞGÖZ- Doğru, fakat bizim Köroğlu hikâyelerinde, bütün hikâyeler Köroğlu yahut

Köroğlu’nun adamları, delilerinin etrafında toplanır. Bu bakımdan destanı ortaya çıkaran isim Köroğlu denen bir isimdir. Bu demek değildir ki Köroğlu hikâyelerinin içine Jirmunski’nin dediği gibi bir sürü eski unsurlar, bir sürü yeni yer adları, bir sürü masal motifi, bir sürü destan motifi girmiştir, girer. Fakat bizim Köroğlu’nun kişiliğini bilmemizin hiçbir zararı yok. Taa ki biz her şeyi Köroğlu’nun adına bağlamayalım. Köroğlu hikâyesinde de çok eski unsurlar var. Köroğlu hikâyesinde de Köroğlu’nun zamanına bağlanamayan bir hayli şey var. Köroğlu’nun etrafında, isyan eden delilerin adına bağlanmış hikâyeler var. Kiziroğlu Mustafa Bey filan Köroğlu’nun etrafında isyan eden deliler. Bunları bilmemiz bize hikâyelerin belli bir tarih dilimi içinde ortaya çıktığını göstermesi bakımından önemli ve o hikâyelerdeki

vak'aların karakterinin Celâli hareketinin karakterine uyduğunu göstermek bakımından önemli. Onun dışında, mesela Dede Korkut'ta tartıştık, Dede Korkut'un kişiliğinde eskiden başlayarak yediye kadar üç ayrı devrin izini buluyoruz: Şamanlık devrinin izi var, hanlık devrinin izi var, Müslümanlığın izi var. Bunların üçü de var. Dede Korkut böyle üç uygarlık çağını birleştiren bir tip olarak karşımıza çıkıyor. Bir efsane kahramanı, şaman, bir Müslüman aziz. Bunların üçünü birleştiriyor.

SEVER- Türk folklorunda şu an yapılması gereken, Türk folklorcularının yapması gereken nelerdir? Yayınlanmasında öncelikli olan temel eserler nelerdir? Bunu Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı temelinde de düşünebilir miyiz?

BAŞGÖZ- Bakın, Türk bilmeceleri için ana bir kitap² hazırlandı. Gayet dikkatli, kaynakları veren, sonunda indeksli bir kitap. Bu tip çalışmalar, destanlar için de, hikâyeler için de yapılmalı. O kadar ki artık bunlar üzerinde çalışan bir folklorcu, yeniden kendisi nerede malzeme çıkmış, nerede bulurum, nerede bulamam, nereden toplanmış endişesine kapılmasın. Bunların gayet sistemli olarak, yani gerekli notlarla kimler tarafından toplanmışsa onlardan alınan etraflı malumatlarla diziler halinde yayınlanması lâzım. Destanlar için, masallar için (masallar için böyle bir çalışma, indeks yapıldı.) atasözleri için böyle çalışmalar yapılması lâzım. Atasözü külliyatları var, fakat bunların belli bir sisteme göre tasnifi yapılmalı. Türküler için böyle sistemli bir külliyat lâzım. Artık bunları yapacak durumdayız ve ondan sonra araştırmacı bunların üzerinde kendi teorilerini kuracaklar, kendi yorumlarını yapacaklar. Yani sağlam malzeme, dikkatli toplanmış, notlarla desteklenmiş, bir araştırmacının aradığı her şeyi bulacağı şeyleri içine alan malzeme önemli. Bu malzemeyi her yaklaşımcı kullanır. Metodu ne olursa olsun, bundan istediği sonuçları çıkarır. Henry Glassie diyor ki “En önemli, en çok tutulan bir teorinin hayatı 10-15 yıldır. Ondan sonra yeni teoriler onun yerini alacaktır.” Tamam. Sistemli olarak toplanmış, yayınlanmış malzeme her zaman önemini muhafaza edecektir; çünkü hangi teoriyi kullanırsa kullansın, hangi yaklaşımın, yöntemin adamı olursa olsun, araştırmacı sağlam derlenmiş malzemeye gereksinim duyacaktır. Bu bakımdan mutlaka iyi notlarla beslenmiş, araştırmacının bilmek istediği her şeyi içine alan yayınların olması lâzım. Kültür Bakanlığı'na fazla ümit bağlamamak lâzım, çünkü politikası çok sık değişiyor. Bakıyorsunuz bir bakan geliyor, şu veya bu kültür anlayışını hedefliyor, arkasından bir bakan geliyor, tamamen tersini yapıyor. Onun için yukarıda söylediğim çalışmaları üniversitelerin, bağımsız folklor enstitülerinin yapması lâzım.

SEVER- Hocam burada bir tavsiyede mi bulunuyorsunuz, “Folklor Enstitüsü kurulmalı” mı diyorsunuz?

BAŞGÖZ- Evet doğru, fakat çok önceleri yazmıştım. Diyorlar ki “Kurulursa para bulamaz” diyor folklorcularımız. “Mutlaka” diyorlar “Devletten destek gelmesi lâzım.” Devlet de bizde sağlam, tutarlı, sürekli bir kültür anlayışına sahip olmadığı için, politik eğilimler etkili olur. Millî Folklor Enstitüsü dünya kadar malzeme topladı. Ben o malzemelerden yüz kadarının kopyasını aldım. Simdi bizim arşivimizde, Indiana Üniversitesi arşivinde duruyor, ama buradakiler nerede bilmiyorum. Kayboldu mu, bozuldu mu? Ne oldu?

SEVER- Buradan yakında Azerbaycan'a gidiyorsunuz. Türk dünyasına bakışınız nasıl?

BAŞGÖZ- Bizim, Türk dünyasıyla kültür ilişkilerine girmemiz çok önemli. Yani bu, özellikle folklor bilimi bakımından önemli. Çünkü biz Sovyetler Birliği çökene kadar onlarla kültürel ilişkilere giremedik. Bununla şunu kastediyorum: Artık hiç kimse politik bir Türk birliğinden bahsetmiyor; çünkü bunun bir hayal olduğunu geçmişte de gördük, bugün

de görüyoruz. Ama bu demek değil ki aynı kültürü şu veya bu nedenle, şu veya bu lehçeyle paylaşan insanların ilişkileri olmasın. Kaldı ki bütün dünyayla ilişkili olmamız lâzım, yalnız onlarla değil. Onlarla daha kolaylıkla anlaşabiliyoruz. Tamamıyla anlamasak da, mesela Azerleri anlıyoruz da Kazakları anlayamıyoruz. Gençlerimiz oraya gider, oradan bize gelenler olur. Kültürlerimizin birbirlerine yaklaşması önemli. Bu gün görüyoruz ki ekonomi alanında güçlü olan kendi kültürünü daha iyi tanıtıyor. Türkiye'nin yaklaşımı da şimdi zaten ticarî, mal alıyoruz, mal satıyoruz. Buna ticarî Türkçülük diyebiliriz [burada Başgöz Hoca gülümsüyor] Bu ilişki artabilir, maceraya koşmamak şartıyla. Ortak kültür değerlerimizi ön plana çıkarmak gerekir diyorum. Fazla hayale de kapılmamak gerekir.

SEVER- Bizle Türk dünyasındaki folklor zenginliğini mukayese eder misiniz?

BAŞGÖZ- Folklor ürünleri, daha gelişmiş, efendim endüstri çağına girmiş, iletişimde modern tekniği kabul etmiş uluslarda daha zayıftır. Bunları kabul etmemiş toplumlarda daha kuvvetlidir; çünkü bir yandan okul eğitimi bir yandan tv'nin, radyonun yaydığı kültür folklorun aleyhine çalışıyor. Hiç kimse bu gün gidip bir halk hikâyesi anlatanı dinlemek istemiyor; çünkü akşam evinde televizyon var. Folklordaki zenginlik ile endüstride gelişmişlik ters orantılı. Onun için folklor, orada daha canlı. Bu da onların daha ferdi yaratım çağına girememiş olduğunu gösteriyor yahut modern iletişim araçlarının daha geri olduğunu, okul eğitiminin daha her tarafa yayılmamış olduğunu gösteriyor. Bir ikincisi de biliyorsunuz folklor, kendi kültürü başka bir kültürün işgali altında bulunan memleketlerde ulusal kimliği korumak için bir vasıta hâlini alıyor. Finlilerin Kalevela'sını düşünün. Bir ulusun kültür bağımsızlığını kazanmasında folklor mahsulleri önemli.

SEVER- Pekiyi Hoca'm, biraz da size dönelim: Gelecek için plânlarınız?

BAŞGÖZ- Valla gelecek için plânlarıma gelince... Şimdi, Nasrettin Hoca'yla ilgili bir kitap bitti. Hem Türkiye'de hem Amerika'da basılacak. Bu kitapta Nasrettin Hoca'nın en eski yazmalarından üç tanesi yer alacak. Bizim "çirkin yasası"na çarpar mı çarpmaz mı bilemiyorum; ama Pertev Hoca'nın kitap çarpmadığına göre, herhalde bizimki de çarpmaz. Ondan sonra benim şimdiye kadar İngilizce ve Fransızca yayımladığım makalelerim bir kitapta bir araya geldi. Onu da zannediyorum, yıl sonundan evvel yayımlayacağız. Onun dışında benim halk hikâyeleriyle ilgili bir çalışmam var; onları bir gösterim olarak inceleyen bir kitap, büyük ölçüde hazır, ama ne vakit bitirebilirim? Biraz da fizik kuvvete bağlı. Ne vakte kadar bunamadan gidersem o vakit bitecek. Onun dışında isimler ile ilgili bir proje var, insan isimleriyle ilgili. Onun da malzemesi hazır. Bakalım yazacak vakit bulabilecek miyim? Bütün bunların yanında yaz kursu var. Bursa'da bir Karagöz Müzesi projesi var. Haziran ayında Bursa'da belediye başkanı Karagöz için bir yer aldıklarını, buraya müze yapmak istediklerini söyledi. Biz Amerika'da bir Karagöz sergisi düzenledik, bazı şehirlere dolaştı. Ben, belediye başkanına işbirliği yapabileceğimizi söyledim. Çok memnun oldu, onunla uğraşacağız. Benim yaşımdaki bir adama bunlar yeter de artar bile. Bu kursun gelecek yıl ikinci kısmını yapacağız. Bakalım ayine-i devrân ne sûret gösterecek...

SEVER- Teşekkürler, Hoca'm.

BAŞGÖZ- Rica ederim.

Notlar

¹ *Typen Türkischer Volksmärchen*, Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav.

² *Türk Bilmeceleri*, 1993, İlhan Başgöz, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.